

Vändpunktsåret 2022

av Bengt-Åke Wennberg

I sin nyårskrönika inför 2022 konstaterar Jenny Norberg i SvD att ingenting är längre sig likt och att många längtar sig tillbaka till tiden då det inte var så komplicerat. Tiden före att den amerikanska kongressen hade stormats och då USA var mer förutsägbart. Tiden när amerikanerna själva gick omkring i villfarelsen att just deras demokrati var orubblig och kunde erövra världen. Hon ger i sin krönika flera exempel på liknande händelser som ändrat hela vår världsbild. Hon konstaterar därför att om det är något som nu är ett allvarligt samhällsproblem så är det att vara tvärsäker på någonting alls. Lotta Viktor konstaterar att ett liknande dilemma finns inom den militära professionen där man slits mellan det planerbara och det oförutserbara

Vår tid kan i detta avseende liknas vid sextonhundratalet. Det var ett våldsamt sekel som präglades av ständiga maktkamper ofta baserade på religiösa skiljaktigheter. Den katolska kyrkan hade gradvis förlorat sin auktoritet. Ett tecken på detta var att kyrkans lära om universum hade börjat ifrågasättas. Bland annat 1543 av Nicolaus Copernicus som menade att solen var det centrum kring vilket planeterna och jorden kretsade i cirkulära banor. Giordano Bruno gick 1593 ännu längre och hävdade att Universum inte hade några gränser och att stjärnorna var solar kring vilka det också kretsade planeter. Copernicus lärör bannlystes och Bruno brändes på bål som kättare 1600. Att oron, stridigheterna och den

SAMARBETSDYNAMIK AB
Ölsdalen 134, 693 91 Degerfors, telefon 070 590 94 30
Email: bengt-ake.wennberg@samarbetsdynamik.se
<http://www.samarbetsdynamik.se>

stora oredan hade samband med framväxandet av en helt ny syn på människan, världen och världsordningen är det ingen tvekan om. Nu verkar vi vara där igen.

Vändpunkten kan tidsättas till den 1 oktober 1632 då Galileo kallades till inquisitionstribunalen i Rom där han blev utsatt för flera förhör, hotelser och tortyr. Åtta månader senare (22 juni 1633) var han tvungen att i kyrkan offentligt avsäga sig sina åsikter, framför allt åsikten att "solen är världens orörligaste medelpunkt och att jorden ej är orörlig, utan även har en daglig rotation". Därefter dömdes han till fängelse men straffet mildrades till förvisning från Florens.

Trots detta har den heliocentriska världsbilden alltmer kommit att betraktas som ett *faktum* och inte bara en åsikt. Hur har det gått till?

Jag berättar historien för att illustrera ett missförstånd som i dag ofta förekommer i klimatdebatten och i andra analyser. Människans aktiviteter förändrar inte naturen. Naturen tuffar på enligt sina egna principer. Naturen ger i stället enligt den tyske filosofen Hartmund Rosa ständigt människan ett *gensvar* på hennes försök att förfoga över den.

Om vi missförstår naturens inbyggda principer och dess *gensvar* blir det sällan så som vi trott att det skall bli när vi gör som vi gör. Om vi däremot handlar i överensstämmelse med naturen uppstår det Rosa kallar "resonans". Det vill säga att vi känner gemenskap med naturen och världsalltet. Då ändras vår förståelse av den värld vi lever i. Åsikter övergår till fakta. Det som då ändras är inte naturen själv – den följer sina principer. Det som ändras är vår *förståelse av den empiri* vi möter i våra interaktioner med vår omvärld.

Åsikter verkar på detta sätt så småningom bli fakta genom att de allt bättre förklarar de upplevelser vi har av världen. Vi finner således genom sådana resonansfenomen helt nya sätt att förhålla oss till naturens dynamik. Utan dem blir naturen obegriplig för oss.

Jag menar att Jenny Nordbergs krönika pekar på att vi har nu kommit till en sådan dramatisk punkt i utvecklingen som ifrågasätter vår gamla världsbild. Jag menar att vi just nu är inne i en lika turbulent och våldsam period som drabbade mänskligheten på sextonhundratalet. De auktoriteter vi tidigare litat på är misskrediterade och kommer inte att återfå sin status. Den "ordning" vi varit vana vid och hoppas skall återställas kommer aldrig att uppstå igen.

En vetenskaplig parallell till Gaileis upptäckt, som kan kopplas till dagens omslagspunkt, är kvantmekaniken, även kallad kvantfysiken eller kvantteorin. Denna har numera blivit en övergripande teori inom den moderna fysiken och kemin. Det förhållandet att dessa teorier bara handlar om mikrokosmos, och att teorierna är så komplexa, har hindrat dem från att konfrontera de allmänna och övergripande föreställningarna om makrokosmos. Men jag ser ingen anledning att tro att detta "nytänkande" bara rör sig om mikrokosmos och inte också om makrokosmos.

Kopplingen till makrokosmos illustreras av upptäckter gjorda av Ilja Prigogine. Ilja Prigogine var en belgisk kemist och fysiker. 1977 erhöll han Nobelpriset i kemi för sin forskning om icke-jämviktstermodynamik, komplexa system, dissipativa strukturer och öppna termodynamiska system. Han kunde genom sina experiment visa att världen inte var statisk. Naturens utveckling styrdes inte, som man tidigare trott, av några förutbestämda lagar eller av någon överordnad kraft eller ande. **Naturen genererar sig själv utifrån sig själv.**

En sedan länge dominerande tanke, som direkt motsägs av Prigogines upptäckt, är att mogna, psykiskt sunda personer tillsammans med automatik skulle kunna skapa en god värld. Denna tankefigur bygger på att människor genom ökad kunskap om sig själva som människor och en ökad förståelse för de processer hon deltar i utvecklas att *bli alltmer lika varandra* och därmed har allt lättare att förstå varandra.

Det visar sig vara tvärtom. Den sociala accelerationen tenderar enligt Rosa att avlägsna människor från varandra snarare än att självklart knyta dem samman. Var och en blir alltmer individualistisk. Detta gör det ständigt svårare att bilda gemenskaper utifrån fasta och från början givna regler och organisatoriska principer. En konstruktiv samverkan kan inte uppstå mekaniskt. Den blir möjlig först genom en *aktiv medverkan* av alla de som behöver samarbeta för att de önskade konsekvenserna skall uppstå. Det som leder fram till utfallet som vi empiriskt kan observera är alltså det "*kollektiva handlande*" som uppstår genom att var och en individ, var för sig, väljer att göra som de gör.

Prigogines experiment visar att vi som människor varken kan förutse, eller råda över, vad som händer i en framtid hur mycket vi än försöker, räknar eller analyserar. Det framtida livet är enligt honom och sociologen Hartmund Rosa oförutsägbart. Skeendet formas i en kamp mellan människans önskan om att "Ta kontroll över" processen och en önskan att låta sig beröras och därmed "Komma i kontakt med naturen – livet självt". Dagens problem är enligt Rosa att försöken att ta kontroll över processen blockerar oss från att engagera oss i denna resonansprocess som gör det möjligt att förstå och hantera livet självt.

De protester som växer fram mot försök att styra och ta kontroll över skeendet och vårt handlande är därför, som jag ser det, fullt naturliga och livsbejakande – även om de kan vara våldsamma. De måste tas på allvar. Därför står vi – mänskligheten – i dag inför en vändpunkt. De åtgärder som i dag görs, stödjer och förstärker en destruktiv blockering av våra möjligheter att engagera oss i resonansfenomenet. De blockerar därför en mer realistisk debatt om våra föreställningar om oss själva som människor i en ny värld.

Åtgärderna försämrar därmed livsvillkoren för oss alla. Vi kommer att leva i en förljugen värld. Åtgärderna åstadkommer just de konsekvenser som de syftar till att förhindra – exempelvis diskriminering, kriminalitet, våld etc. De verkar därmed – trots goda intentioner – försämrade möjligheten för oss alla att skapa oss ett gott liv. I kommande bloggar under detta år skall jag försöka sätta ord på de konsekvenser som jag menar uppstår genom de olämpliga och styrande åtgärder som i dag föreslås.

Denna text kan laddas ner som pdf här

<https://menvart.se/Filerpdf/2022-bloggar/Blogg2201018.pdf>

Inspirationskällor

Danielsson U (2020): Världen själv. Lettland: Fri Tanke

Herholtz Y (2019): Konsten att stanna upp, tagga ner och hitta hem. SvD 019-03-27.

<https://www.svd.se/konsten-att-stanna-upp-tagga-ner-och-hitta-hem/av/ylva-herholz>

Nordberg J (2022): Att ha fel – och lev längre och roligare. SvD 2022-01-01.

https://www.svd.se/ha-fel-2022--och-lev-langre-och-roligare?utm_source=SvDNYH1D&utm_medium=email&utm_campaign=2022-01-02

Prigogine I (1980): From being to becoming. Time and complexity in the physical sciences. The Maple-Vail Book Manufacturing Group: W. H Freeman and Company.

Rosa H (2013): Acceleration, modernitet och identitet. Finland: Daidalos.

Rosa H (2020): Det vi inte kan råda över – vårt förhållande till världen. Finland: Daidalos

Stengers I (1999): For en demokratisering av vetenskaperna. Valdres: Spartakus Forlag.

Stengers I (1997): Cosmopolitics 1.

Viktor Tillberg L (2021): Mastering Both: The Planned and the Unforeseen – An Epistemological Investigation of Swedish Military Professionalism. I Scandinavian Journal of Military Studies press, Köpenhamn: The Scandinavian Journal of Military Studies Press – avsnitt 6. p 142-164